

O BRĂȚARĂ DIN BRONZ DESCOPERITĂ LA PLOSCA (JUD. DOLJ)

Ion Motzoi-Chicideanu*, Monica Șandor-Chicideanu**

Cuvinte cheie: *Plosca, brățară de bronz, cultura Žuto Brdo-Gârla Mare.*

Key-words: *Plosca, bronze bracelet, Žuto Brdo-Gârla Mare culture.*

A Bronze Bracelet Discovered at Plosca (Dolj County)

(Abstract)

In summer 2003 a bronze bracelet has been found by fortune not far from the place of the excavation in a Bronze Age cemetery. The place of discovery is on the southern edge of the Lake Bistreț, village Plosca, Dolj County (Fig. 1). It is possible that the bracelet could be a piece from a bronze hoard lost today.

Broken from old time, the bracelet is decorated by incisions (Fig. 2). From the morphological point of view the most important element is the triangular section, so it could say that the piece belong to a large category defined on this element. Such bracelets are typical for the hoards belonging to the so called Cincu-Suseni type, from the beginning of the Early Iron Age (Hallstatt A) especially in Transylvania (Fig. 3).

In the area of the lake Bistreț were searched some objects with fluted pottery belonging to the same period, to the so called Vărtop culture. It is very possible that the bracelet from Plosca belong to this culture reached the southern Oltenia as a result of the long distance exchange.

În vara anului 2003, cu ocazia unei verificări de teren întreprinse de către colectivul arheologic ce efectua săpături în cimitirul din epoca bronzului de la Plosca-*Cabana de metal*¹, a fost descoperită o brățară din bronz. Locul descoperirii se află pe raza satului Plosca, com. Bistreț, jud. Dolj, fiind situat la circa 6 km nord de cursul Dunării. Piesa

a fost găsită chiar pe drumul de pe coama digului din nisip, situat pe malul sudic al Lacului Bistreț (Bazinul 1), la circa 250 m est de necropola Gârla Mare (Fig. 1). Alte piese din metal nu au mai fost descoperite în preajmă. Cum digul, cu o înălțime la vremea aceea de cca. 1.5 m și o lățime la bază de cca. 20 m, a fost ridicat în anii 1968–1971 în cadrul amplelor lucrări de amenajare a complexului lagunar-fluviatil Călugăreni-Bistreț-Cârna-Nedeia, este foarte probabil ca brățara să provină dintr-un complex arheologic, cel mai probabil un depozit, distrus cu această ocazie. O verificare a locului descoperirii nu putea fi făcută, fiind interzisă secționarea digului, iar zonele imediat învecinate fuseseră decapate cu ani în urmă. Cum construirea digului fusese efectuată cu autoscraperule și buldozerele care au cărat nisip atât dinspre malul lacului, cât și din alte părți, este foarte posibil ca piesa să fi fost purtată dintr-un loc astăzi imposibil de precizat, alte piese eventual asociate fiind pierdute².

Brățara este fragmentară, fiind ruptă din vechime de la jumătate, lipsindu-i și capătul. În momentul descoperirii era acoperită cu o patină de culoare verde închis. Lucrată din bară groasă, are o

* Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, e-mail: ionmotzoichicideanu@yahoo.com.

** Universitatea București, Facultatea de Istorie, Bd. Regina Elisabeta, nr. 4–12 e-mail: mschicideanu@yahoo.com.

¹ Pentru rezultatele cercetărilor de la Plosca-*Cabana de metal* efectuate în perioada 1999–2005 vezi rapoartele anuale I. Motzoi-Chicideanu, *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 1999*, București (2000), p. 76–77; idem, *Cronica... Campania 2000*, București (2001), p. 186–189; idem, în *Cronica... Campania 2001*, București (2002), p. 240–242; idem, în *Cronica... Campania 2002*, București (2003), p. 241–243; idem, *Cronica... Campania 2003*, București (2004), p. 237–241; idem, *Cronica... Campania 2004*, București (2005), p. 279–281; idem, *Cronica... Campania 2005*, București (2006), p. 265–270. Pentru primele 35 de morminte, catalog, planuri și inventare, vezi Monica Șandor-Chicideanu, *Cultura Žuto Brdo-Gârla Mare. Contribuții la cunoașterea epocii bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, Cluj-Napoca (2003), vol. I, p. 298–318 și vol. II, pl. 61–104. O completare a catalogului cimitirului de la Plosca, până la M. 83, la I. Motzoi-Chicideanu, *Obiceiuri funerare în epoca bronzului la Dunărea Mijlocie și Inferioară*, București (2011), p. 167–173.

² Pe malul sudic al lacului Bistreț se găsesc numeroase materiale arheologice, uneori și piese din metal, provenite din complexe distruse de lucrări sau de apele lacului.

secțiune triunghiulară cu baza de 1,5 cm și înălțimea de 1 cm. Brățara are o formă aproximativ oval-prelungită fiind mai îngustă la capăt. Extremitatea fiind ruptă, nu se mai poate preciza dacă brățara a aparținut sau nu variantei cu capete lățite. Pe partea exterioară este decorată prin incizii și impresiuni punctiforme. Pe „coamă” are un motiv constituit din două linii dispuse longitudinal, flancate de șiruri din puncte. La margini decorul, care este constituit din câte 3 impresiuni aproximativ semicirculare suprapuse, se repetă de-a lungul piesei pe ambele părți, aceste motive fiind flancate de fiecare dată de câte un șir de împunsături. Către capăt, după trei linii paralele incizate, dispuse transversal, se află un motiv alcătuit din patru triunghiuri alungite, hașurate, ale căror vârfuri se unesc prin linii incizate dispuse longitudinal de un motiv alcătuit din trei linii, tot incizate, dispuse transversal. Un motiv identic se mai află și către capătul rupt al piesei. (Fig. 2).

Piesa a fost supusă unei analize cu raze X³, pe baza căreia s-a stabilit compoziția aliajului din care a fost lucrată (Tab. 1).

	Cu	Sn	Fe	Sb	Ni	Ti	Zn	Mn
%	87.29	6.73	4.16	1.44	0.12	0.11	0.08	0.06

Tabelul 1.

După caracteristicile sale morfologice, brățara de la Plosca se poate încadra în categoriile mai largi ale brățarilor cu secțiunea *flachgewölbt* sau în formă de *D*, așa cum au fost definite de mai multă vreme de către M. Petrescu-Dîmbovița⁴. În descoperirile culturii Žuto Brdo-Gârla Mare, specifice bronzului mijlociu pentru Dunărea Mijlocie și Inferioară până la confluența cu Oltul, nu se cunosc asemenea brățări⁵. Nici în cele aparținând grupului Bistreț-Ișalnița, ce succede în bronzul târziu cultura Gârla Mare, de la Turnu-Severin și până la Corabia, nu au fost descoperite asemenea brățări⁶. Este exclus astfel ca piesa să fi aparținut unui complex funerar din cadrul cimitirului învecinat, aflat în punctul *Cabana de metal*.

³ Analiza a fost efectuată de către Gh. Niculescu în laboratorul Muzeului Național de Istorie a României. Îi mulțumim și pe această cale.

⁴ M. Petrescu-Dîmbovița, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, PBF X., 4, (1998), p. 128–175.

⁵ Monica Șandor-Chicideanu, *op. cit.*, p. 152–153.

⁶ Vezi pentru grupul Bistreț-Ișalnița I. Chicideanu, *Dacia*, N.S., 30. 1–2, (1986), p. 7–47. În cimitirul din punctul *Cabana de metal* au fost descoperite și câteva morminte Bistreț-Ișalnița, alături de cele aparținând culturii Gârla Mare.

Cele mai bune analogii pentru brățara de la Plosca, atât ca formă cât și ca decor, sunt însă reprezentate prin trei piese ce fac parte din depozitul I de la Pecica încadrat în bronzul târziu⁷. Alte piese asemănătoare, din punct de vedere morfologic, având secțiunea triunghiulară, ca și tehnica ornamentării, motivele decorative fiind diferite, se mai găsesc în depozitele din Hallstattul timpuriu de la Bogdan Vodă⁸, Cugir⁹, Cluj-Napoca IV¹⁰, Ghermănești¹¹, Gușterița¹², Pančevo-Gornjovaroška Ciglana¹³, Șpălnaca II¹⁴, Ticvanu Mare¹⁵, Tiream¹⁶ și Uioara¹⁷ ca și în așezarea din prima epocă a fierului de la Portărești, în acest caz fiind vorba de un mic fragment¹⁸. Tot din aceeași vreme mai este și o brățară, aflată azi în Muzeul din Alba Iulia, dar fără loc de descoperire precizat¹⁹. Distribuția lor (Fig. 3) arată că piesele respective sunt mai frecvente în zona intracarpatică, brățările de la Ghermănești, de la Portărești și cea de la Plosca, acum discutată, fiind deocamdată singurele piese de acest fel din zona extracarpatică, ultimele două fiind ajunse în lunca Dunării, cel mai probabil, prin schimbul la distanță. Încadrarea cronologică a acestor descoperiri se plasează într-un interval larg, din BzD și până în

⁷ M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri din România*, București (1977), p. 41–42, pl. 6/9–11; idem, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, p. 134–135, pl. 112/1515–1517.

⁸ I. Motzoi-Chicideanu, Georgeta Iuga. In: T. Soroceanu (Hrsg.), *Bronzefunde aus Rumänien*, PAS 10, Berlin (1995), p. 141–168, Ab. 6/11, 17.

⁹ Idem, *Depozitele de bronzuri...*, p. 41–42, pl. 135/8; idem, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, p. 129, pl. 123/1698.

¹⁰ M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri...*, p. 154–155, pl. 369/5–8; idem, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, p. 148, pl. 123/1708–1709, 124/1711, 1718.

¹¹ Gh. Melinte ArhMold 8, 1975, p. 311–312, fig. 2/1; Petrescu-Dîmbovița, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, p. 147, pl. 123/1698.

¹² Idem, *Depozitele de bronzuri...*, p. 95–97, pl. 157/2, 158/2; idem, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, p. 147, pl. 141/1903–1905.

¹³ R. Vasić. In: vol. B. Hänsel, *Südosteuropa zwischen 1600–1000 v. Chr.*, PAS 1, Berlin (1982), p. 267–285, Abb. 2/4.

¹⁴ M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri...*, p. 108–112, pl. 206/1–8, 10; idem, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, p. 138, pl. 116/1565.

¹⁵ C. Săcărin, *Banatica* 6, (1981), p. 97–106.

¹⁶ Idem, *Depozitele de bronzuri...*, p. 113, pl. 215/1–2; idem, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, p. 157, 161, pl. 137/1869, 140/1902.

¹⁷ M. Petrescu-Dîmbovița, *Depozitele de bronzuri...*, p. 114–117, pl. 262/6; idem, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, p. 148, pl. 124/1714.

¹⁸ C. Tăulea, *Thraco-Dacia* 3, (1982), p. 130–131, fig. 10/7.

¹⁹ M. Petrescu-Dîmbovița, *Der Arm- und Beinschmuck in Rumänien*, p. 120, pl. 102/1336.

HaA. Datarea depozitului de la Pecica în BzD este discutabilă, dat fiind că însăși conținutul depozitului nu este sigur²⁰, iar, pe de altă parte, cele mai multe piese din compoziția acestuia își au corespondențe în depozitele seriei Cincu-Suseni.

Pe cale de consecință, putem considera și brățara de la Plosca ca aparținând aceluiași interval cronologic, corespunzând începutului primei epoci a fierului.

De-a lungul Dunării oltene, ca și în zona fostei lagune fluviatile Călugăreni-Bistreț-Cârna-Nedeia²¹, se cunoșteau de mai multă vreme descoperiri cu ceramică canelată. Înainte de al doilea război mondial fusese cercetat și publicat un alt complex, posibil cu caracter funerar, situat, nu foarte departe de Dunăre, la Vârtop²². Pe baza acestei descoperiri, deși cu totul neclară, căreia i-au fost asociate alte descoperiri din întreaga Oltenia, cum ar fi de pildă unele dintre mormintele cu ceramică canelată de la Balta Verde²³, a fost avansat și termenul de cultură Vârtop²⁴, ca fenomen arheologic specific începutului primei epoci a fierului în Oltenia. De-a lungul vremii s-au mai propus și alte denumiri/grupări cum ar fi de pildă cea de „cultura Susani-Vârtop”²⁵, iar foarte recent s-a propus o redefinire a culturii Vârtop,

²⁰ Vezi supra nota 5.

²¹ Modificată sever prin lucrările din anii 1968–1971, fosta lagună a revenit în bună măsură la aspectul inițial în urma inundațiilor din anul 2006.

²² D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova (1939), p. 155–159; Idem, *Dacia*, N.S., 5, (1961), p. 160–161 (pentru descoperirile de la Vârtop); D. Berciu, E. Comșa, *Materiale*, 2, (1956), p. 307–319 (pentru descoperirile de la Balta Verde). Singura publicare mai extinsă a ceramicii de la Vârtop la B. Hänsel, *Beiträge zur regionalen und chronologischen Gliederung der älteren Hallstattzeit an der Unteren Donau*, BAMA 17, Bonn, (1976), Bd. I, p. 101–109, Bd. II, Taf. 37–39, III.

²³ D. Berciu, E. Comșa, *Materiale* 2, (1956), p. 251–490.

²⁴ Simona Lazăr, *Cultura Vârtop în Oltenia*, Craiova (2005), cu un extrem de sumar istoric al cercetării la p. 22–28.

²⁵ Termenul de „grupă” sau „cultură Susani-Vârtop”, cf. A. Vulpe, *Die Kurzschwerte, Dolche und Streitmesser der Hallstattzeit in Rumänien*, PBF VI.9, München, 1990, p. 104–105, nu ni se pare întemeiat, ca de altfel și încercările de a fragmenta un fenomen unitar = apariția ceramicii canelate, în minuscule grupe regionale, uneori chiar comunale, cf. M. Gumă, *Civilizația primei epoci a fierului în sud-vestul României*, București (1993), p. 168–180, cu marele tabel cronologic din anexă; Idem, *Thraco-Dacia*, 16, (1995), 1–2, p. 99–137; A. Vulpe, *SCIVA*, 45, (1994), 2, p. 188–190 (recenzia la lucrarea lui M. Gumă). Descoperirea de la Susani nu este clară sub raportul strict arheologic, iar, până acum este singulară. Mai trebuie specificat că tumulul de la Susani reprezintă cel mai probabil o descoperire cu un caracter aparte (funerar, depunere cu caracter special!), prin urmare repertoriul ceramic a fost selectat *ab initio* și deci nu poate fi luat în considerare ca reprezentativ pentru toată olăria epocii în general. Sunt de multă vreme așteptate cercetările

prin includerea, alături de complexul eponim, a cimitirului de la Hinova, a altor descoperiri din Oltenia, mai mult sau mai puțin precise, cu ceramică canelată precum și descoperirile aparținând grupului Bistreț-Ișalnița și, din nou, tumulul de la Susani, toate într-o viziune pe cât de larg dorită, pe atât de nebuloasă²⁶.

Un complex de la începutul epocii fierului, foarte probabil un cenotaf, a fost cercetat printr-o intervenție de salvare în cursul campaniei din anul 1990, în punctul *La târlă*, aflat pe malul de sud al fostei Bălți Nasta. Pe baza inventarului ceramic, complexul a fost atribuit culturii Vârtop, alături de alte descoperiri similare din lunca Dunării oltene²⁷. Un alt complex, cu un caracter cu totul aparte, a mai fost cercetat în anul 1995 pe grindul *Prundu măgarilor*, în punctul *Nea Vasile Feraru*, situat pe malul de sud al lacului Bistreț, în dreptul localității Cârna²⁸. În cursul campaniilor din anii 1996–1998 au fost cercetate peste 90 de complexe arheologice situate tot pe malul de sud al lacului, în zona *Nasta Sud*, mai exact în punctele *La butoi* și *Groapa lui Mihalache*. Cu aceste ocazii au fost descoperite mai multe gropi ale căror inventare ceramice erau constituite majoritar din vase canelate, repertoriul de forme fiind cu totul caracteristic complexului hallstattian timpuriu cu ceramică canelată²⁹. Acestor descoperiri li se adaugă și una mai veche, în zona satului Săpata, pe *Grindu Rostii*, unde a fost descoperit accidental un vas fragmentar, din pastă neagră, decorat cu caneluri și proeminențe conice pe umăr³⁰. Stațiunea de la

sistematice, corect conduse și, mai ales, corect publicate, din așezări cu stratigrafie clară, pentru a trage concluzii.

²⁶ Comunicare în primăvara 2010 la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” susținută de către A. Vulpe și M. Davidescu. Miezu comunicării l-a constituit prezentarea cimitirului de la Hinova. La scurtă vreme a și fost publicat cf. M. Davidescu, A. Vulpe, *Necropola de incinerare de la Hinova, jud. Mehedinți, Drobeta 20*, (2010), p. 117–179. Cercetat cu puțină îndemănare, lipsind planurile de detaliu ceea ce face deosebit de dificilă precizarea complexele și inventarele lor, cimitirul de la Hinova cu greu poate fi luat în considerare, la fel ca și descoperirea de la Vârtop, pentru definirea unui fenomen arheologic, cu atât mai mult cu cât, prin deficiențele de cercetare și publicare, nici unul dintre acestea nu poate permite comparația cu alte descoperiri... De altfel, cei doi autori s-au aliniat teoriei mai vechi exprimate de M. Gumă, *op. cit.*, loc. cit.

²⁷ I. Chicideanu, *SCIVA* 43.1, (1992), p. 49–54.

²⁸ I. Motzoi-Chicideanu, *Dacia*, N.S., 43–45, (1999–2001), p. 197–229.

²⁹ O primă prezentare, succintă și, din păcate, fără ilustrații, la I. Motzoi-Chicideanu, Monica Șandor-Chicideanu, S. Oanță, *Cercetările arheologice din zona lacului Bistreț. Campaniile 1983–1996*, European Archaeology – online.

³⁰ Gh. Bichir, *Materiale* 5, (1959), p. 279 și fig. 8.

Portărești, de altfel foarte apropiată complexului lagunar Bistreț-Cârna-Nedeia, unde a fost descoperit și fragmentul de brățară deja amintit, se caracterizează prin aceeași ceramică canelată. Este limpede că brățara descoperită accidental pe digul de la Plosca aparține acestui tip de descoperiri, ce par a susține definirea culturii Vârtoș. La rândul său, cultura/grupa Vârtoș se înscrie în fenomenul cultural cu întinsă răspândire în bazinele Mijlociu și Inferior ale Dunării, la finele epocii bronzului și la începutul epocii fierului, fenomen denumit, cu fericită inspirație, *contraofensiva blocului carpat*³¹.

Ruptă din vechime, brățara de la Plosca se așează alături de alte foarte multe piese fragmentare din bronz specifice seriilor de depozite Uriu-Domănești sau Cincu-Suseni. Nu poate fi trecut cu vederea faptul că frecvența ridicată a brățărilor în depozitele atribuite Hallstattului timpuriu (HaA)

constituie o caracteristică a acestora, spre deosebire de etapele următoare mai ales³². Prezența multor piese fragmentare (arme, instrumente, piese de port, bare) în marile depozite de bronzuri de la sfârșitul epocii bronzului și începutul epocii fierului a fost pusă în legătură cu metalurgia bronzului, piesele fiind considerate drept „materie primă”. Astăzi această interpretare nu mai este de luat în seamă, fiind pus în evidență faptul că piesele au fost rupte după anume reguli, fragmentele având greutatea anume alese, astfel ca, în totalitate, greutatea depozitului și componența sa să corespundă unor anume măsuri/reguli dictate de prestigiul deținătorilor angrenați în schimbul la distanță³³. Pe această cale, cu mai veche tradiție³⁴, a ajuns la Dunărea olteană și brățara, de origine central-europeană, descoperită la Plosca.

³¹ I. Nestor, în E. Condurachi (ed.), *Sources archéologiques de la civilisation européenne*, Bucurest (1971), p. 74.

³² Olimpia Bratu, *Depuneri de bronzuri între Dunărea Mijlocie și Nistru în secolele XIII–VII a. Chr.*, București (2009), p. 90–96 și fig. 49–56.

³³ W. A. von Brunn, *BerRGK* 61, (1980), p. 91–150; Ch. Sommerfeld, *Gerätegeld Sichel. Studien zur monetären Struktur bronzezeitlicher Horte im nördlichen Mitteleuropa*, Vorgeschichtliche Forschungen Bd 19, Berlin-New York (1994). Vezi și considerațiile expuse la I. Motzoi-Chicideanu, G. Iuga, *op. cit.*, p. 156–158 și graficele de la Abb. 8–10.

³⁴ Vezi pentru mediul Žuto Brdo-Gârla Mare discuția la M. Șandor-Chicideanu, *op. cit.*, p. 187–208.

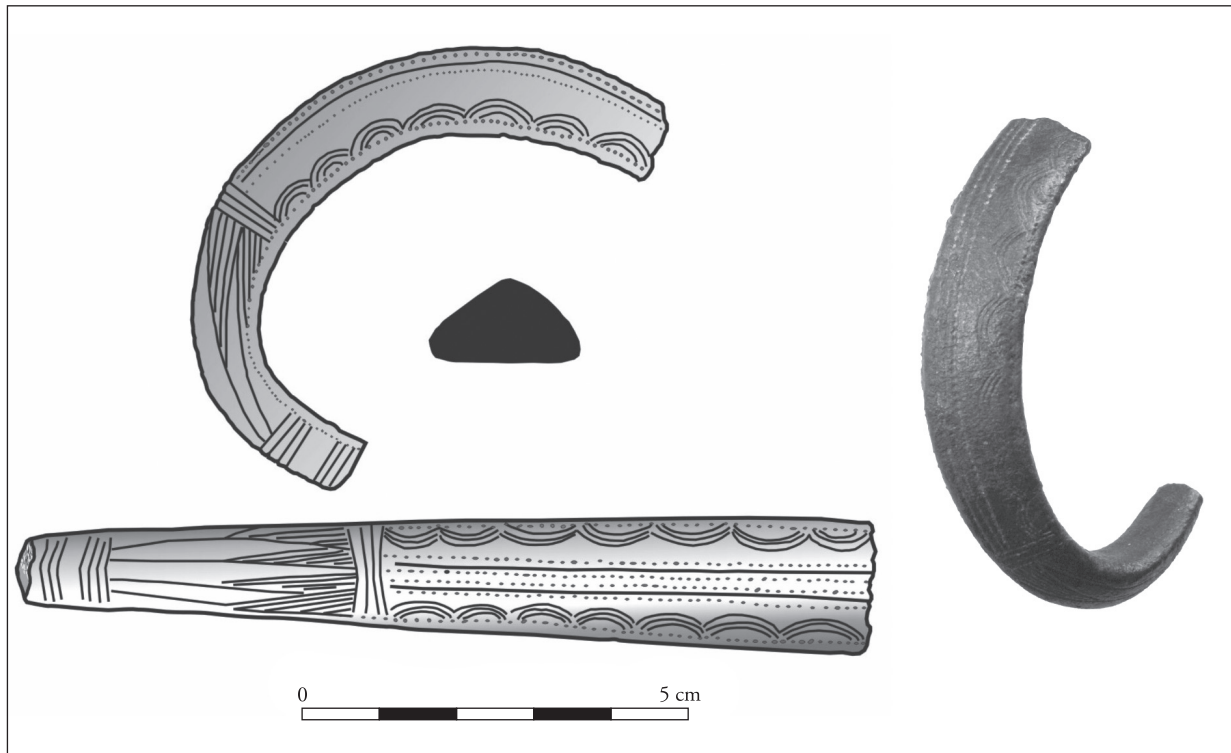

Fig. 1. The Bistreț area and the place of the discovery.

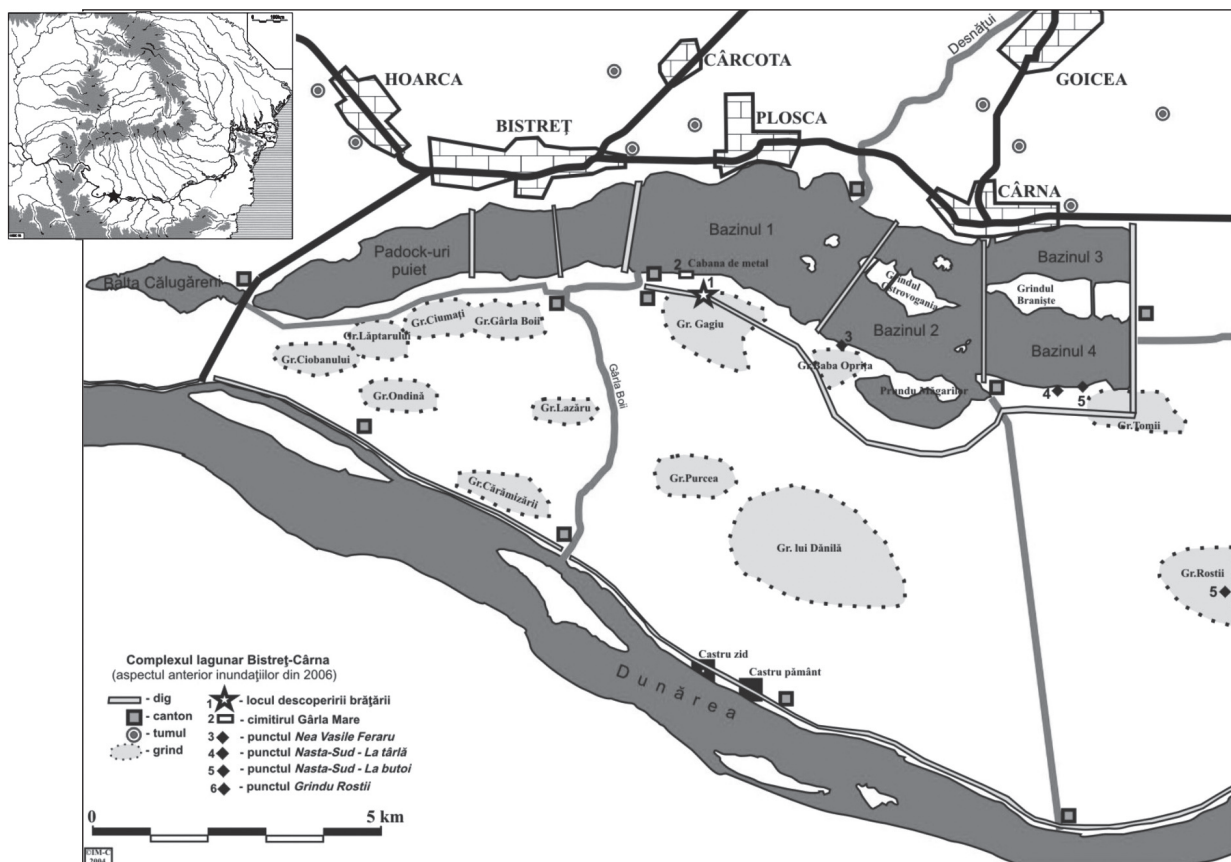

Fig. 2. The bronze bracelet from Plosca.

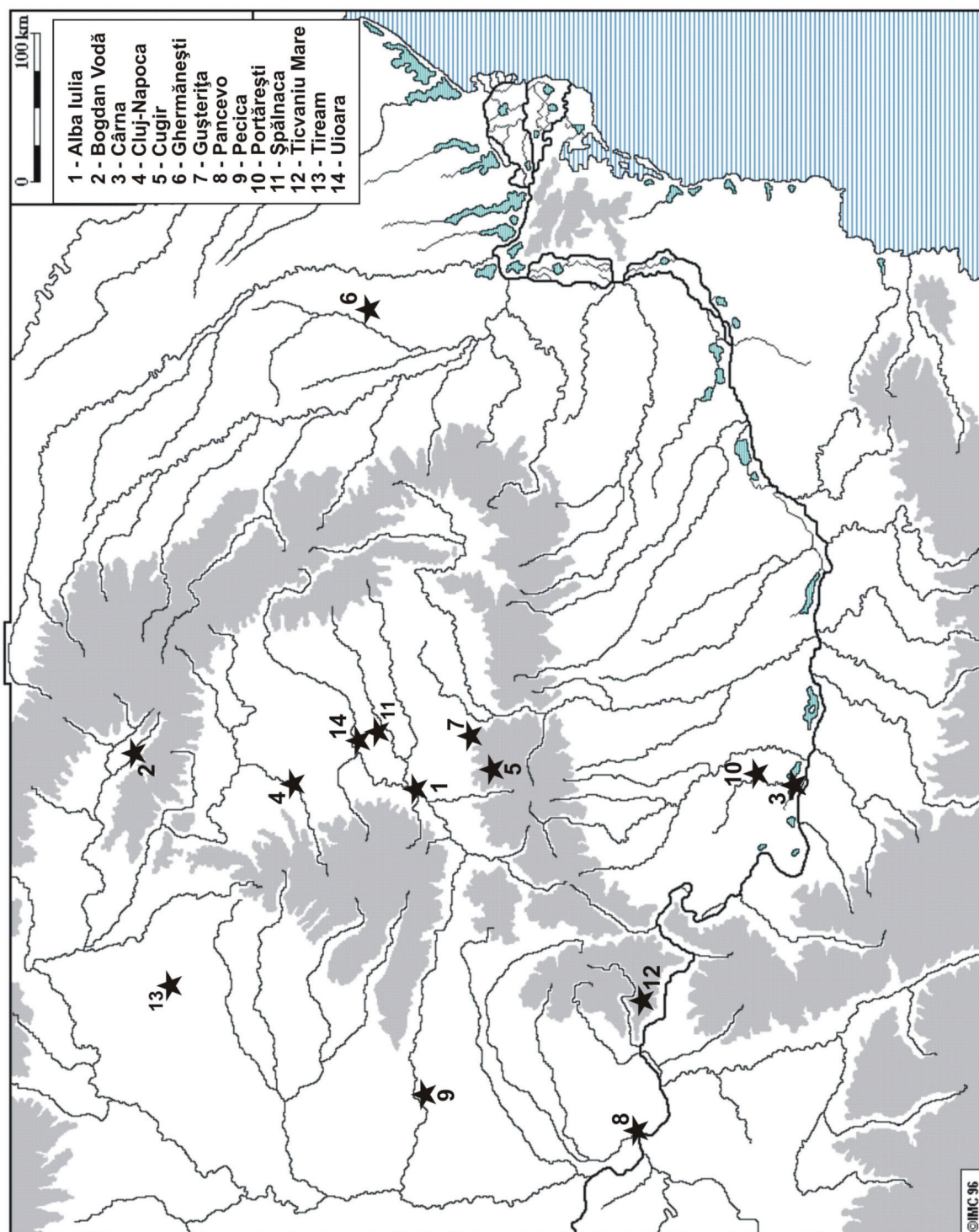

Fig. 3. The distribution of bronze bracelets with triangular section.